

Η συμβολή της παράδοσης στην Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών

Α. Τρομπούκης, Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Ελλάδας

Περίληψη

Στην εργασία αυτή μετά από μια συνοπτική εισαγωγή, στην οποία επισημαίνεται η αξία αυτών των συνεδρίων με θέματα συζήτησης όπως αυτό της Ολοκληρωμένης και Αξιοβίωτης Ανάπτυξης των ορεινών περιοχών, στη συνέχεια ορίζουμε τις έννοιες αυτής της ανάπτυξης καθώς και της παράδοσης, προκειμένου να φανούν η αλληλεξάρτηση και η αλληλεπίδραση μεταξύ αυτών των εννοιών.

Αφού διευκρινίσουμε ότι η παράδοση δεν είναι συντήρηση, κατόπιν ισχυριζόμαστε ότι μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα η υλοποίηση της Ολοκληρωμένης και Αξιοβίωτης Ανάπτυξης όταν, το μοντέλο αυτό είναι συνυφασμένο με την παράδοση, μέσα από την ανάδειξη και προβολή του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Πεποίθησή μας είναι ότι μολονότι στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας παρατηρείται μια συνεχής μετανάστευση των ανθρώπων και μια συνεχιζόμενη οικονομική παρακμή, ωστόσο αυτά δεν αποτελούν πειστικό λόγο υστέρησης, διότι η παράδοση των ορεινών περιοχών και οι τοπικές γνώσεις μπορούν να οδηγήσουν στη σχεδίαση προϊόντων (βιοκαλλιέργειες) και υπηρεσιών (αγροτουρισμός), που είναι δυνατόν να δώσουν οικονομική ώθηση στις κοινωνίες των ορεινών περιοχών.

Ας το επιχειρήσουμε.

Εισαγωγή

Κατ' αρχήν θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι οι πρωτοβουλίες διοργάνωσης συνεδρίων του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου και του Μετσοβίου Κέντρου Διεπιστημονικής Έρευνας με θέματα συζήτησης όπως αυτό του βου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου, που είναι: «Η Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών», εκτός των άλλων διαμορφώνουν ιδεολογίες αντίστασης και προβληματισμούς στα γενικής φύσης και εφαρμογής αναπτυξιακά προγράμματα και στις δήθεν σωτήριες μορφές ανάπτυξης που προβάλλονται με διάφορες, κάθε φορά, ψευδεπίγραφες συνθέσεις όπως «αειφόρος» ή «βιώσιμη» ανάπτυξη.

Τα μοντέλα αυτά της «αειφόρου» και «βιώσιμης» «ανάπτυξης» αποβλέπουν αποκλειστικά και μόνο στην οικονομική μεγέθυνση, η οποία θα προέλθει από την αύξηση της «ανταγωνιστικότητας» και της «επιχειρηματικότητας» θυσιάζοντας συγχρόνως τη φύση, την ιστορία, τη παράδοση και τις πολιτιστικές – πολιτισμικές ταυτότητες των κατοίκων, κυρίως, των ορεινών περιοχών. Ακόμα οι μορφές αυτές «ανάπτυξης» δεν έχουν καμία επιστημονική, θεωρητική και πρακτική υπόσταση και αξία, γιατί αγνοούν τις συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες των ορεινών μας περιοχών, οι οποίες μπορεί να είναι από τις φτωχότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι όμως ακόμη πλουσιότερες σε παρθένα φύση, ομορφιά και πολιτισμό.

Επιπλέον τα θέματα αυτών των συνεδρίων συνεισφέρουν χρήσιμες γνώσεις, εναλλακτικές λύσεις και ουσιαστικά στοιχεία, προκειμένου να αποκτήσουμε αφενός μεν σχέση ερευνητικής αυτογνωσίας ως προς αυτά που προσδιόρισαν και προσδιορίζουν την ταυτότητά μας και αφετέρου να επιζητήσουμε, κατά το δυνατό, πλήρη και διορατική συνείδηση των νέων καιρών, που ήδη έχουν ορμητικά εισβάλλει στη ζωή μας.

Στην εργασία μας αυτή θα επιδιώξουμε να αποδείξουμε ότι στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας, οι οποίες, φρονούμε ότι, έχουν εξαιρετική γεωπολιτική σημασία, η Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη συνδυαζόμενη με την παράδοση δύναται να δώσει μια άλλη

προοπτική εξέλιξη σ' αυτές τις περιοχές, πέρα από την αντίληψη της μονοδιάστατης οικονομικής «ανάπτυξης» με όποιον επιθετικό προσδιορισμό και αν της προσάψουμε.

Το μοντέλο της ολοκληρωμένης ανάπτυξης στηρίζεται στους μοναδικούς πόρους αυτών των περιοχών και προωθεί την αξιοποίηση μέσα από σχήματα ενδογενούς επιχειρηματικότητας. μια από τις επιδιώξεις αυτού του μοντέλου είναι και η διάθεση στην αγορά διαφοροποιημένων προϊόντων και υπηρεσιών με στοιχεία σχεδίασης και ποιότητας που να εκφράζουν έντονα την παράδοση και την πολιτιστική ιδιαιτερότητα των ορεινών περιφερειών, που βέβαια θα διαπιστώνεται σε αυτά η αυθεντικότητα και η ποιότητα που απαιτεί ο σύγχρονος τομέας τροφίμων.

Τα προϊόντα αυτά, σήμερα, αποτελούν κεφάλαιο για τις ορεινές περιοχές, καθώς οι καταναλωτές παγκοσμίως ψάχνουν συνεχώς για κάτι το μοναδικό, καινοτομικό, υγιεινό και γνήσιο, γι' αυτό τέτοιες πρωτοβουλίες πρέπει να έχουν με το μέρος τους και την κρατική στήριξη.

Εκτός αυτών, οι τομείς του αγροτουρισμού αρμονικά συνυφασμένοι με τα μοναδικά στοιχεία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο για μια ολοκληρωμένη και αξιοβίωτη ανάπτυξη αυτών των περιοχών.

Θεωρητικό πλαίσιο

Στο σημείο αυτό θεωρούμε σκόπιμο να ορίσουμε τις έννοιες της Ολοκληρωμένης και Αξιοβίωτης Ανάπτυξης καθώς και της παράδοσης, προκειμένου να φανεί η αλληλεξάρτηση και η αλληλεπίδραση που μπορεί να υπάρχει μεταξύ αυτών των εννοιών. Να κατανοήσουμε τις πραγματικές δυνατότητες, αλλά και τα συγκεκριμένα προβλήματα και τους αντικειμενικούς περιορισμούς που αναπόδραστα προκύπτουν σε μια προσπάθεια εφαρμογής, υλοποίησης και αξιοποίησης του μοντέλου της Ολοκληρωμένης και Αξιοβίωτης Ανάπτυξης.

Έχει ορισθεί και τεκμηριωθεί διεπιστημονικά¹ ότι μπορούμε να θεωρούμε Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη «την ταυτόχρονα στο χώρο και στο χρόνο κατάλληλη οικονομική, κοινωνική, πολιτική, πολιτισμική, πολιτιστική και τεχνική/τεχνολογική ανάπτυξη, η οποία θα τελείται πάντα σε διαλεκτική αρμονία και με σεβασμό στον άνθρωπο και το φυσικό και πολιτισμικό του περιβάλλον, μέσα στο οποίο αυτός εντάσσεται ειρηνικά και δημιουργικά ως οργανικό και αναπόσπαστο μέρος του και όχι ως κυρίαρχος, ιδιοκτήτης ή εκμεταλλευτής του».²

Επειδή εξ ορισμού σε αυτή τη μορφή ανάπτυξης ο πολιτισμικός παράγοντας παίζει σημαντικό ρόλο, φρονούμε ότι η σημασία της παράδοσης στην επιτυχία αυτού του σκοπού δεν πρέπει να παραμεληθεί.

Διότι, κάθε ανθρώπινη κοινωνία στο χώρο και στο χρόνο διαθέτει το δικό της διακριτό πολιτισμό, διότι τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει κάθε κοινωνική οργάνωση είναι διαφορετικά στη φύση τους και συναρτώνται αμέσως με τον τόπο, το επίπεδο και την ποιότητα του πολιτισμού της, ο οποίος αναπτύχθηκε ή αναπτύσσεται διαμέσου του χρόνου σε συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο, με συγκεκριμένα γεωμορφολογικά, τοπογραφικά κλιματολογικά και περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά και με συγκεκριμένα φυσικά και ανθρώπινα διαθέσιμα.

Διότι, σε κάθε ανθρώπινη κοινωνία υπάρχουν δίκτυα αξιών και τρόπων σκέψης, ηθών, εθίμων και πρότυπων συμπεριφοράς, τα οποία παίζουν πρωτεύοντα ρόλο στη ζωή των ανθρώπων, αλλά και την προσδιορίζουν και την καθορίζουν με τον τρόπο που δρουν, λειτουργούν και λύνουν τα πάσης φύσεως προβλήματά τους τροφή, ένδυση και στέγη.

Γι' αυτό η σημασία της παράδοσης για μια Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη των ορεινών περιοχών είναι καθοριστική.

¹ Ρόκος Δ., Από τη «βιώσιμη» ή «αιεφόρο» στην αξιοβίωτη ανάπτυξη, εκδ. Α. Α. Λιβάνης, Αθήνα 2003, σ. 480

² Ρόκος Δ., ό.π.

Ο όρος «παράδοση», θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι, έχει πολλές έννοιες. Όπως, «ερή παράδοση», «εθνική παράδοση», «ιστορική παράδοση», «λαϊκή παράδοση».

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η έννοια της παράδοσης μπορεί να ορισθεί ως τρόπος συμπεριφοράς των ανθρώπων, επηρεαζόμενος από κοινώς παραδεκτές ηθικές αξίες, δοξασίες, κοινωνικές αντιλήψεις, καταστάσεις πολιτικές και οικονομικές, πολιτιστικά στοιχεία, νοοτροπίες και ιδεολογίες, αλλά και διεθνείς επιδράσεις θετικές ή αρνητικές στο κοινωνικό, πολιτιστικό, πολιτισμικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Ο τρόπος αυτός συμπεριφοράς καθώς συνεχώς για αρκετό χρονικό διάστημα επαναλαμβάνεται, διαμορφώνει παραδοσιακές πρακτικές ή αρχές οι οποίες καλύπτουν όλες τις εκφάνσεις της ζωής των ανθρώπων.

Επίσης πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι: βασικοί παράγοντες του σχηματισμού της κοινωνικοπολιτικής και οικονομικής παράδοσης μιας κοινωνίας είναι οι πραγματικές, κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές καταστάσεις, οι οποίες, τις περισσότερες φορές, εξαρτώνται από τη γεωμορφολογική κατάσταση της περιοχής.

Οπωσδήποτε η παράδοση δεν είναι κάτι το στατικό, αλλά είναι μια διαδικασία μεταβλητή, οι δε μεταβολές της συντελούν στην ομαλή εξέλιξή της ή και την διακοπή της.

Η διακοπή της παράδοσης μπορεί να επέλθει από μια επανάσταση όπως για παράδειγμα ήταν η γαλλική, αλλά και η ελληνική, η οποία άλλαξε αρκετές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα. Στην περίπτωση αυτή, μπορούμε να πούμε ότι, με την πάροδο του χρόνου δημιουργείται μια νέα παράδοση.

Οι λόγοι οι οποίοι επηρεάζουν τις κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές μορφές παράδοσης είναι, όντως, πολλοί και σε πολλές περιπτώσεις βρίσκονται σε αλληλεπίδραση. Βέβαια, δεν έχουν όλοι την ίδια βαρύτητα και ως εκ τούτου συντελούν διαφορετικά στις μεταβολές της παράδοσης. Ορισμένοι βασικοί λόγοι μπορεί να είναι: η παιδεία, η μορφή ανάπτυξης, η τεχνολογία, ο μαζικός ξένος τουρισμός, η αθρόα μετακίνηση του πληθυσμού, η ένταξη της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές κοινότητες.

Η παράδοση δεν είναι οπισθοδρόμηση

Έχουμε την αίσθηση ότι σήμερα η παράδοση έχει τη θέση της στη σύγχρονη κοινωνία. Όμως, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, ορισμένες φορές όταν μένουμε προσηλωμένοι σ' αυτή, μπορεί να παίζει ανασταλτικό ρόλο στην εξέλιξη της κοινωνίας. Επομένως είμαστε υποχρεωμένοι να δώσουμε στην παράδοση τη θέση που της αντιστοιχεί στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας, μολονότι οι ριζοσπαστικές κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές απαιτούν ρήξη με το παρελθόν και την παράδοση. Τούτο συμβαίνει γιατί η παράδοση, στην προκειμένη περίπτωση, θεωρείται προκατάληψη και ως εκ τούτου τροχοπέδη στα σύγχρονα μοντέλα ανάπτυξης τα οποία προωθούνται από το ιδεολόγημα της παγκοσμιοποίησης, η οποία αν και ως πρόταγμα της έχει την πλανητική ανάπτυξη, όμως στην ουσία βασική της αρχή και πρώτη είναι η ομοιογενοποίηση των πολιτισμών με ότι αυτό συνεπάγεται.

Βέβαια η αντίληψη αυτή για την παράδοση δεν είναι σημερινό φαινόμενο, αλλά και παλαιότερα θεωρείτο ότι οι ζώσες γενιές καταπιέζονταν από την κληρονομιά των περασμένων. Μάλιστα ο Marx το 1852 έγραφε: «Η παράδοση όλων των πεθαμένων γενεών επικάθεται σαν εφιάλτης στο μυαλό των ζώντων».¹

Αλλά και ο Descartes, θέλοντας να θέσει τις βάσεις της ορθολογικής σκέψης, αποκαθαρεύει από τα στοιχεία προκατάληψης που προέρχονται από την παράδοση, ζητεί

¹ “Die tradition alles toten Geschelcherer wie ein Alp auf dem Gehirne der lebenden” Karl Marx (1852) der 18ter Brumaire des Louis Bonaparte. In Karl Marx & Friedrich Engels Werke (1960, 1882) Berlin. Dietz Band 8, 115

πριν απ' όλα να απελευθερωθεί από αυτή και να βρει την ορθή μέθοδο που πρέπει να ακολουθεί η ορθολογική σκέψη.¹

Επίσης και ο Λένιν αισθάνεται την ανάγκη να στραφεί κατά της παράδοσης, διότι θεωρεί τη δύναμη της παράδοσης ως προκατάληψη, η οποία αντιστέκεται σθεναρά στο καινούριο γι' αυτό έλεγε ότι δεν υπάρχει μεγαλύτερη δύναμη από αυτήν, εναντίον της οποίας οφείλει να δώσει μάχη κάθε επαναστάτης.²

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφέρουμε ότι εκείνο το ποίο παραβλέπουν αυτές οι στάσεις που τάσσονται ολομέτωπα κατά της παράδοσης, από διαφορετική η κάθε μια σκοπιά, είναι ότι η επιλογή της προόδου έναντι της συντήρησης, καθώς και του ορθολογικού έναντι του ανορθόδοξου, εντάσσονται με τη σειρά τους σε μια τάξη πραγμάτων που αποτελούν και αυτές μια παράδοση.

Εκτός αυτού, υπάρχει από την άλλη μεριά και ο αντίλογος. Ο Karl Popper λέγει ότι η παράδοση μπορεί να είναι πηγή γνώσης.³ Χρησιμεύει ως «γνωστικό υπόβαθρο» δεδομένου ότι η γνωστική διαδικασία δεν ξεκινά ποτέ από το μηδέν. Και συνεχίζοντας, επισημαίνει ότι οι προσωπικές εμπειρίες όπως η γνώση που έχω όσον αφορά την τοποθέτηση αντικειμένων που μου ανήκουν ή του ωραρίου των τρένων, προϋποθέτουν οικειότητα με πράγματα που είναι γνώριμα και σε άλλους σαν κι εμένα, εφόσον ζουν στην ίδια εποχή και μετέχουν στον ίδιο πολιτισμό, στην ίδια παράδοση. Είμαστε, με άλλα λόγια, όλοι εμπλεγμένοι, είτε το συνειδητοποιούμε, είτε όχι, σε μια παράδοση. Και προφανώς με αυτή την έννοια δε μπορούμε να ζήσουμε «εκτός παράδοσης».

Τούτο δεν σημαίνει ότι πρέπει να γίνουμε συντηρητικοί απολογητές της παράδοσης και υπό την επήρεια του φόβου μήπως αυτή αλλοιωθεί να εμποδίζουμε κάθε φορά την εξέλιξη, όπως για παράδειγμα την οργάνωση και λειτουργία της Δημόσιας Διοίκησης με τη δημιουργία νέων οργανωτικών δομών που θα βασίζονται στην εφαρμογή της σύγχρονης ηλεκτρονικής τεχνολογίας, η οποία πράγματι μπορεί έτσι να βελτιώσει ποιοτικώς τις παρεχόμενες υπηρεσίες και το βαθμό της αποτελεσματικότητας.

Σ' αυτό το πεδίο, η εξέλιξη και η προσαρμογή της παράδοσης είναι επιτακτική, ώστε να επιτευχθεί η εφαρμογή και η αποτελεσματικότητα των νέων κανόνων οι οποίοι ρυθμίζουν τις δομές και τις αρμοδιότητες για μια καλύτερη προοπτική ανάπτυξης.

Στις περιπτώσεις αυτές η παράδοση θα πρέπει να προσαρμοσθεί απαλλαγμένη από νοοτροπίες που έχουν επικρατήσει εδώ και χρόνια. Βέβαια η διαδικασία της προσαρμογής της απαιτεί σημαντικό χρονικό διάστημα, του οποίου το μήκος εξαρτάται με την ταχύτητα αλλά και την ευρύτητα της μεταβολής των συνθηκών και του αλληλοεπηρεασμού των στοιχείων που οδηγούν στη διαμόρφωση της παράδοσης.

Ασφαλώς, η εξέλιξη και η προσαρμογή της παράδοσης δεν είναι συνέπεια επιτακτικής κρατικής βούλησης, αλλά θα λέγαμε ότι, διαμορφώνεται αβίαστα, αν εξαιρέσουμε την ψυχολογική πίεση που ασκούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ιδιαίτερα η τηλεόραση.

Ωσαύτως, κρίνουμε σκόπιμο να επισημάνουμε ότι όλες αυτές οι προσαρμογές και ενίοτε αλλοιώσεις της παράδοσης δεν πρέπει να γίνονται ανεξέλεγκτα, διότι το ζήτημα, εδώ, έγκειται στο αν κατά την εξέλιξή της παράδοσης οι γενικές αποδεκτές αξίες της εξακολουθούν να είναι οι βασικοί παράγοντες.

Τέτοιες αξίες είναι εύκολο να διαπιστωθούν, διότι η αποδοχή τους έχουν καταστήσει αυτές βασικούς κανόνες του Συντάγματος, όπως: η αφοσίωση και η αγάπη προς την πατρίδα, η δημοκρατία, η ελευθερία, η ισότητα, η ισοκατανομή, η παιδεία, η αξία του ανθρώπου, η τήρηση του Συντάγματος και των νόμων, καθώς και άλλων συναφών αξιών όπως είναι: η φιλοξενία, η κοινωνική αλληλεγγύη, η οικογένεια, τα ξεχωριστά μοναδικά ελληνικά

¹ René Descartes (1637) Discours de la methode pour bien conduire sa raison. Première pertie (fin). In: René Descartes, Oeuvres et lettres (sous la direction de André Bridoux), éditions de la Pléiade, Paris 1953, σ. 132

² Λένιν Ι. Β., «Αριστερισμός, παιδική αρρώστια του κομμουνισμού», εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1983

³ Popper K., Conjectures and Refutations, London, 1963

προϊόντα, η θαυμάσια γλώσσα μας, ο σεβασμός προς το φυσικό περιβάλλον, η λαϊκή τέχνη και η παραδοσιακή οργάνωση του δομημένου χώρου.

Η αντιθετική σχέση παράδοσης και νέων μορφών «ανάπτυξης»

Εσχάτως, οι μορφές «ανάπτυξης» στην Ελλάδα οι οποίες στήνονται στο κενό της πολιτικής και στην πολιτική του κενού, που οδήγησαν τον τόπο σε αυτήν την κρίση την οποία σήμερα βιώνουμε, μολοντί αυτή ήταν μονίμως ενδημούσα αλλά και επιδημική, χωρίς όμως να μας το αποκαλύπτουν οι εκάστοτε διαχειριστές της τύχης αυτού του τόπου δημιουργώντας έτσι μια κοινωνία του «φαινεσθε», στην οποία η ζωή των ανθρώπων είναι «εικονική». Σ' αυτά τα μοντέλα «ανάπτυξης» η σχέση της παράδοσης φαίνεται αντιθετική. Τούτο συμβαίνει διότι αναπόδραστες συνέπειες αυτών των εφαρμογών «ανάπτυξης» είναι: η καταστροφή του περιβάλλοντος, οι πλούσιοι γίνονται πλουσιότεροι και λιγότεροι οι δε φτωχοί φτωχότεροι και περισσότεροι και εξαφανίζονται το εθνικό δίκαιο και η παράδοση.

Εκτός αυτών, οι μορφές αυτές «ανάπτυξης» σημαίνουν ασύμμετρη εκμετάλλευση των φυσικών πηγών ενέργειας, η οποία οδηγεί στην εξάντλησή τους, καταστροφή μεγάλων εκτάσεων φυσικού περιβάλλοντος κυρίως δασών των ορεινών περιοχών, προκειμένου να έχουμε προσοδοφόρο «ανάπτυξη». Σημαίνουν, ακόμα, υποκατάσταση του φυσικού από το τεχνητό σε όλα τα επίπεδα, αντικατάσταση των παραδοσιακών καλλιέργειών, οι οποίες εκτός του ότι είναι βασικές καλλιέργειες της ελληνικής υπαίθρου και αποτελούν τον κορμό ή και το αποκλειστικό αντικείμενο της οικονομικής δραστηριοτήτων πολλών αγροτικών κοινοτήτων, ωστόσο η νέα κατάσταση πραγμάτων απαιτεί την αναδιάρθρωσή τους, στο όνομα του εξορθολογισμού της αγροτικής παραγωγής, ώστε να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες της παγκόσμιας αγοράς.

Όμως, οι συνέπειες για τον πολιτισμό των αγροτικών κοινωνιών, από την εφαρμογή τέτοιων μορφών ανάπτυξης, είναι καταστροφικές, διότι ολόκληρη η κοινωνική και εθιμική ζωή, οι δοξασίες, παραδόσεις, αγροτικές γιορτές και εποχικές τελετουργίες, με τα τραγούδια, τους χορούς και τις άλλες καλλιτεχνικές δραστηριότητες των κατοίκων αυτών των περιοχών, που είναι στενά δεμένες από χιλιετηρίδες με αυτές τις καλλιέργειες θα εξαφανιστούν, αν και όλα αυτά έχουν καταστεί οργανικό στοιχείο της ζωής και του πνευματικού ορίζοντα αυτών των ανθρώπων, έχουν περάσει στη συμβολική και τη μυθολογία του λαού ως μέρος του έμψυχου σύμπαντος.

Με λίγα λόγια, μπορούμε να πούμε ότι, το σημερινό μοντέλο ανάπτυξης, όπως αυτό και αν το ονομάσουμε, σε όλες τις πρακτικές του εκφράσεις, συνδέεται περισσότερο ή λιγότερο, με την καταστροφή ή την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και την αλλοίωση σε μεγάλο βαθμό της παράδοσης.

Το ακριβώς αντίστροφο διαπιστώνουμε στις πρακτικές εκφράσεις, αλλά και στον κοσμοθεωρητικό προσανατολισμό της ελληνικής παράδοσης και κουλτούρας, όπου κυρίαρχη είναι η τάση εναρμόνισης της ανάπτυξης, του ανθρώπου και του πολιτισμού του με τη φύση και τις αξίες της. Διότι, στην προκειμένη περίπτωση υπάρχει ένας συγκερασμός και μια ισορροπία μεταξύ ανάπτυξης και της ελληνικής παράδοσης, και τούτο γιατί η παράδοσή μας ανήκει σ' ένα πολιτισμικό μοντέλο που θεμελιώνεται στην αντίληψη της ενότητας του ανθρώπου με τη φύση και τον κόσμο, το οποίο κωδικοποιείται στη σχέση Φύση – Άνθρωπος = Μάνα – Γιος. Η ταυτότητα αυτή είναι εκείνη, η οποία αποτρέπει την αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πηγών και επιβάλλει την αρμονική συμβίωση της ανθρώπινης κοινότητας με όλα τα όντα και το σεβασμό προς το φυσικό περιβάλλον.

Βεβαίως, όλα αυτά φαίνονται ασυμβίβαστα με την «ανάπτυξη» και το περιεχόμενο που αυτή παίρνει στα πλαίσια του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού και του αντίστοιχου οικονομικού συστήματος. Τούτο συμβαίνει γιατί εμείς συζητάμε για μια άλλη μορφή ανάπτυξης, η οποία επιδιώκουμε να εφαρμοσθεί όχι στις αγορές της Δύσης, αλλά τις ορεινές περιοχές της Ελλάδας. Μιλάμε για την Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη, η οποία

στηρίζεται τόσο στη διαφύλαξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, όσο και στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, τα οποία θα αποτελέσουν παράγοντες και μέσα ανάπτυξης αυτών των περιοχών.

Εξάλλου δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι ένα τέτοιο μοντέλο ανάπτυξης ήταν αυτό που δημιούργησε αυτόν τον πολιτισμό – σ' αυτές τις περιοχές- που σήμερα θαυμάζουμε, για το πόσο εναρμονισμένα είναι όλα τα δημιουργήματα του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον και για το υψηλό αισθητήριό τους.

Η μορφή αυτή ανάπτυξης σ' αυτές τις περιοχές μπορεί να τύχει και κάποιας στήριξης ακόμα και από την Ευρωπαϊκή Ένωση, διότι στις αρχές της συμπεριλαμβάνεται και η χρηματοδότηση για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, ασχέτως αν ο οικονομικός ευρωπαϊκός σχεδιασμός είναι αυτός που οδήγησε στην εξαφάνιση των κοινωνικών πυρήνων οι οποίοι συντηρούσαν τους λαϊκούς πολιτισμούς, μέσω των οποίων ορίζεται η ταυτότητα και η αυτοσυνειδησία των λαών και η συνολική φυσιογνωμία της Ευρώπης.

Η προοπτική για νέο πρόσωπο ανάπτυξης

Οι αρνητικοί δείκτες ανάπτυξης, των ορεινών περιοχών της Ελλάδας κατά το δεύτερο ήμισυ του 20^{ου} αιώνα, η ερήμωση από τους ανθρώπους τους και η δυσάρεστη υφιστάμενη κατάσταση, δεν πρέπει να μας οδηγήσουν σε βιαστικές και αλόγιστες ενέργειες, προκειμένου να πετύχουμε ταχέως τη μορφή ανάπτυξης που επιδιώκουμε, διότι οι εμπειρίες μας από τις παραθαλάσσιες περιοχές δείχνουν τι είδους επιπτώσεις μπορούν να προκαλέσουν.

Η ανάπτυξη των ορεινών περιοχών αποτελεί ειδική περίπτωση και η Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη είναι μια παρέμβαση με προοπτική και μια πρόταση σχεδιασμού και δράσης για την αποκατάσταση της χαμένης ενότητας στη φύση, στην παράδοση και την πρόοδο.

Έχοντας ως στόχο να πετύχουμε την Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη σ' αυτές τις περιοχές, θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε ορισμένους τομείς με ήδη αναπτυξιακά πλεονεκτήματα, όπως:

α) Προσφορά υγιεινών προϊόντων

Οι ορεινές περιοχές προσέφεραν και μπορούν να προσφέρουν μοναδικά υγιεινά και πάνω απ' όλα βιολογικά προϊόντα. Αυτά τα αγροτοκτηνοτροφικά προϊόντα είναι παράγωγα των παραδοσιακών καλλιεργειών. Σήμερα όμως η ελληνική ύπαιθρος δεν παράγει τέτοιου είδους προϊόντα, γιατί έχει υποστεί συνταρακτικές αλλαγές, εξαιτίας όχι τόσο της αστυφιλίας όσο εκείνων των μεταβολών οι οποίες έχουν διαρρήξει τις δομές της παραδοσιακής αγροτικής κοινωνίας και έχουν διαμορφώσει μια νέα κοινωνική και οικονομική κατάσταση στην ύπαιθρο. Χαρακτηριστικός, σ' αυτές τις μεταβολές, ήταν ο ρόλος της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.), η οποία σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε με στόχο να ενδυναμώσει το γεωργικό εκσυγχρονισμό και να στηρίξει το γεωργικό εισόδημα.

Όμως τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής αποδείχθηκε ότι ήταν η οριζόντια στήριξη των οικογενειακών εκμεταλλεύσεων, που παρήγαγαν επιδοτούμενα προϊόντα ή απολάμβαναν εισοδηματικής στήριξης, αλλά παράλληλα και η εμφάνιση αύξησης των ανισοτήτων ανάμεσα στις μεγάλες και τις μικρές αγροτικές εκμεταλλεύσεις, ανάμεσα σε πεδινές και ορεινές περιοχές.

Ο γεωργικός αυτός εκσυγχρονισμός ανάγκασε ακόμα και τις ορεινές περιοχές, στις οποίες καλλιεργούνταν από παλαιότερους χρόνους παραδοσιακές καλλιέργειες με ενδημικούς σπόρους, τους οποίους οι αγρότες αποθήκευαν σε ειδικές ξύλινες κατασκευές τα λεγόμενα αμπάρια, να αντικατασταθούν από γενετικά τροποποιημένους σπόρους, που είναι προϊόντα της βιοτεχνολογίας και συγκεκριμένα της Γενετικής Μηχανικής.

Οι γεωργοκτηνοτρόφοι των ορεινών ελληνικών περιοχών προκειμένου να εισπράξουν τις επιδοτήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και επειδή πίστευαν ότι οι γενετικά

τροποποιημένοι σπόροι που επιθετικά προωθούσαν οι διάφορες εταιρίες¹ και τα νέα μοντέλα ανάπτυξης θα έχουν μεγαλύτερες αποδόσεις (σοδιές), πείστηκαν να αλλάξουν τις καλλιέργειές τους και με την πάροδο των χρόνων, και αφού είχαν σχεδόν εξαφανιστεί οι ενδημικοί σπόροι, διαπίστωσαν ότι παρά τις μεγαλόστομες διακηρύξεις, η αποτίμηση των μέχρι τώρα αποτελεσμάτων είναι πολύ διαφορετική.

Συγκεκριμένα το Μάρτιο του 2009 η Union of Concerned Scientists (UCS) δημοσιεύει μια μελέτη με τίτλο «Αποτυχία Απόδοσης: Εκτίμηση της Απόδοσης των Γενετικά Τροποποιημένων Καλλιεργειών»,² την οποία υπογράφει ο Doug Gurian – Sherman.

Η μελέτη αυτή αποδεικνύει ότι η γενετική τροποποίηση απέτυχε να αυξήσει την απόδοση των καλλιεργειών αυτών στις ΗΠΑ. Μάλιστα η απόδοση της γενετικά τροποποιημένης σόγιας δεν αυξήθηκε, ενώ η απόδοση του καλαμποκιού αυξήθηκε οριακά. Επίσης επισημαίνει ότι, οι διαφημιστικές καμπάνιες των εταιριών αγροβιοτεχνολογίας που έλεγαν πως οι γενετικά τροποποιημένες καλλιέργειες θα λύσουν το πρόβλημα της πείνας σε έναν αυξανόμενο πληθυσμό, δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Ένεκα αυτών ο Doug Gurian – Sherman προτείνει στο Υπουργείο Γεωργίας των ΗΠΑ ότι είναι προτιμότερο να αποσύρει τη χρηματοδότηση από τις μελέτες των γενετικά τροποποιημένων οργανισμών και να την κατευθύνει σε άλλα προγράμματα και επωφελείς χρήσεις.

Αλλά και στον τομέα της ασφάλειας των τροφίμων τα οποία προέρχονται από γενετικά τροποποιημένες καλλιέργειες υπάρχουν προβλήματα.

Σε πρόσφατη (19/5/2009) ανακοίνωσή τους η Αμερικανική Ακαδημία Περιβαλλοντικής Ιατρικής³, καλεί, σε άμεση αναστολή στη χρήση γενετικά τροποποιημένων τροφίμων.

Συγκεκριμένα αυτή η μελέτη αναφέρει ότι «πολλές μελέτες σε ζώα δείχνουν σημαντική δυσλειτουργία του ανοσοποιητικού συστήματος, με παραγωγή κυτοκινών που συνδέονται με το άσθμα, την αλλεργία και τη φλεγμονή. Άλλες μελέτες δείχνουν δομικές και λειτουργικές αλλαγές στο ήπαρ, αλλαγή του μεταβολισμού των λιπιδίων και των υδατανθράκων, καθώς και κυτταρικές αλλαγές που οδηγούν στην επιτάχυνση της γήρανσης...»

Βέβαια η έγκριση των γενετικά τροποποιημένων σπόρων στις ΗΠΑ βασίστηκε στην ιδέα της «ουσιώδους ισοδυναμίας» σύμφωνα με την οποία, εάν ένα τρόφιμο βρεθεί να είναι «ουσιωδώς ισοδύναμο» σε σύνθεση και τροφικά χαρακτηριστικά με ένα υπάρχον τρόφιμο, τότε θεωρείται τόσο ασφαλές όσο και το συμβατικό τρόφιμο και δεν χρειάζονται ειδικές μελέτες πριν δοθεί στην κατανάλωση ούτε χρειάζεται η σήμανσή του στην ετικέτα του προϊόντος. Το δόγμα της «ουσιώδους ισοδυναμίας» αν και άμεσα αντιτίθεται στην απαίτηση των εταιριών αγροβιοτεχνολογίας για πατεντάρισμα των γενετικά τροποποιημένων σπόρων τους, τους οποίους θεωρούν μοναδικούς και διαφορετικούς από τους αντίστοιχους συμβατικούς, όμως επέτρεψε την ανάπτυξη των προϊόντων τους χωρίς κρατικό ή άλλο έλεγχο.

Το γνωστό περιοδικό American Scientific Magazine, σε άρθρο του τεύχους του Αυγούστου 2009 αποκαλύπτει ο λόγος για τον οποίο δεν υπάρχουν ανεξάρτητες μελέτες επαλήθευσης των όσων οι εταιρίες αγροβιοτεχνολογίας επαγγέλλονται για τα γενετικά τροποποιημένα φυτά τους. Και ο λόγος είναι ότι οι εταιρίες αυτές δεν επιτρέπουν τις ανεξάρτητες έρευνες. Επίσης αναφέρεται ότι προϋπόθεση για την αγορά γενετικά τροποποιημένων σπόρων είναι η υπογραφή συμφωνίας μεταξύ αγοραστή και εταιρίας, έτσι ώστε να κατοχυρώνεται η πνευματική ιδιοκτησία της εταιρίας πάνω στο συγκεκριμένο σπόρο. Στη συμφωνία αυτή όμως υπάρχει και ο όρος ο οποίος απαγορεύει τη χρήση των σπόρων από οποιοδήποτε και για οποιαδήποτε ανεξάρτητη έρευνα. Έτσι με την απαγόρευση αυτή εμποδίζεται κάθε μελέτη για τη διερεύνηση των συνθηκών, κάτω από τις οποίες η

¹ Η Monsanto, η DOW Chemicals, Du Pont, η Syngenta κ. ά.

² "Failure to Yield". Evaluating the performance of Genetically Engineered Crops

³ Genetically Modified Foods Position Paper AAEM (American Academy of Environmental Medicine), <http://aaemonline.org/gmopost.html>

καλλιέργεια αυτών των σπόρων αποδίδει ή αποτυγχάνει, εμποδίζει τη σύγκριση των σπόρων μεταξύ τους, εμποδίζει την έρευνα για τη διαπίστωση μη σκόπιμων παρενεργειών στο περιβάλλον, στα ζώα και στον άνθρωπο. Όσες μελέτες έτυχε να δημοσιευθούν αυτές τις ενέκριναν πρώτα οι εταιρίες που προώθησαν αυτές τις καλλιέργειες. Μελέτες που ήταν αρνητικές για τα γενετικά τροποποιημένα προϊόντα απαγορεύεται από τις εταιρίες να δημοσιευθούν. Δηλαδή υπάρχει μια επιλεκτική εκ μέρους των εταιριών αδειοδότηση αναλόγως με το πόσο φιλικός ή εχθρικός είναι ο συγκεκριμένος επιστήμονας απέναντι στη τεχνολογία της γενετικής τροποποίησης.

Όλα αυτά, όμως, δεν τα γνωρίζει ο μέσος πολίτης, γι' αυτό επικρατεί ακόμη η άποψη ότι οι γενετικά τροποποιημένες καλλιέργειες, που προωθούν χωρίς περίσκεψη οι νέες αγορές και η σύγχρονη ανάπτυξη, θα σώσουν τους ανθρώπους από τα πάντα, ενώ στην ουσία οδεύουμε σε τραγικά αδιέξοδες καταστάσεις, που όχι μόνο η τροφή των ανθρώπων θα εξαρτάται από τη βούληση των ολίγων, που θα την έχουν στα χέρια τους, αλλά θα αποτελεί και όπλο εκβιασμού που θα καταδυναστεύει λαούς και κράτη.

Από τα πιο πάνω εκτεθέντα γίνεται πλέον φανερό ότι οι ορεινές περιοχές της χώρας μας είναι ανάγκη να επιστρέψουν στις συμβατικές παραδοσιακές καλλιέργειες με εγχώριους σπόρους (που πρέπει να ψάξουμε να τους βρούμε), για να ξαναδώσει η γη υγιεινά τρόφιμα, προκειμένου να πετύχουμε το Αξιοβίωτο της Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης, αλλά και για να αποφύγουμε το φαύλο κύκλο της «ανάπτυξης» που στηρίζεται εκτός των άλλων στα γενετικά προϊόντα.

Η επιστροφή αυτή στις συμβατικές καλλιέργειες δε σημαίνει ότι πρέπει να επιστρέψουμε στη χρησιμοποίηση του αρότρου, αλλά συνιστά έναν συνδυασμό χρησιμοποίησης των σύγχρονων αγροτικών μηχανών, περιορισμό της λίπανσης με χημικά, βιολογική καταπολέμηση «όπου είναι δυνατή», ζιζανίων και εντόμων και χρησιμοποίηση των εγχώριων σπόρων.

Ήδη, σε πολλές ορεινές περιοχές της Ελλάδας άρχισαν να εφαρμόζονται τέτοιες καλλιέργειες και μάλιστα με εγχώριους σπόρους και τα αποτελέσματα είναι άριστα, διότι και καλύτερες τιμές έχουν και περιζήτητα είναι. Εξάλλου ο αγροτουρισμός εκτός των άλλων ένα από τα βασικά που προσφέρει στον επισκέπτη είναι η ποιοτική διατροφή.

β) Ο αγροτουρισμός – οικοτουρισμός, μια άλλη αναπτυξιακή προοπτική

Ίσως η πιο ουσιαστική μορφή Ολοκληρωμένης και Αξιοβίωτης Ανάπτυξης των ορεινών περιοχών να είναι ο αγροτουρισμός. Ο αγροτουρισμός σ' αυτές τις περιοχές είναι οι διάφορες τουριστικές δραστηριότητες μικρής κλίμακας, οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής που αναπτύσσεται σε αγροτικό χώρο από ανθρώπους που ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Ο αγροτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που παρέχει στον επισκέπτη την ευκαιρία να απολαύσει τη φύση, τα ήθη και έθιμα της ελληνικής υπαίθρου αλλά και, όπως προαναφέραμε, την ποιοτική διατροφή.

Τούτο δεν σημαίνει ότι προτείνουμε μια τουριστικοπολιτιστική εκβιομηχάνιση των ορεινών περιοχών, ούτε ότι ο πολιτισμός είναι το μόνο που έχουμε προς εκποίηση, μιας και μιλάμε για παράδοση. Απλούστατα προτείνουμε την αξιοποίηση των τουριστικών πλεονεκτημάτων αυτών των περιοχών μέσα από την ανάπτυξη εναλλακτικών ή ήπιων μορφών τουρισμού και ειδικότερων επιμέρους δράσεων όπως είναι: ο περιβαλλοντικός, πολιτιστικός, θρησκευτικός, περιπατητικός, αθλητικός και ιαματικός τουρισμός. Παράλληλα τονίζουμε ότι για να πετύχουμε μια τέτοια μορφή αγροτουρισμού - οικοτουρισμού θα πρέπει να γίνουν και οι σωστές υποδομές, οι οποίες θα δώσουν αυτή τη διάσταση και εκείνα τα χαρακτηριστικά που πράγματι θα μας επιτρέπουν να μιλάμε για αγροτουριστικές πρωτοβουλίες.

Οι ενέργειες αυτές θα πρέπει πρωτίστως να στοχεύουν στην αναβάθμιση της ποιότητας του φυσικού και του ανθρωπογενούς (πολιτιστικού – κοινωνικού) περιβάλλοντος και στην

ανάδειξη, προβολή, διατήρηση και προστασία αυτού. Διότι ένα τέτοιο εγχείρημα προϋποθέτει και παρεμβάσεις στο περιβάλλον προκειμένου να αξιοποιήσουμε τους τομείς, αυτών των περιοχών, με τα αναπτυξιακά τους πλεονεκτήματα.

Ενέργειες και διεργασίες οι οποίες πρέπει να γίνουν στις ορεινές περιοχές της χώρας μας για να προσελκύσουν επισκέπτες και έτσι να αναπτυχθεί ένα ήπιος αγροτουρισμός – οικοτουρισμός είναι:

- Διατήρηση, ανάδειξη και προβολή της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής των οικισμών και των μνημείων.
- Χάραξη και σήμανση ορειβατικών μονοπατιών μέσα σε οικοσυστήματα αλλά και μεταξύ διάσπαρτων εκκλησιών και μοναστηριών.
- Πρόσβαση και ανάδειξη, όπου υπάρχουν, στοιχεία του παρελθόντος λαϊκού πολιτισμού (πηγή, βρύση, γεφύρι).
- Προβολή και ανάπλαση νερόμυλων, νεροτριβών, τοξοτών γεφυριών, αλωνιών τα οποία αποτελούν στοιχεία της ιστορίας και της παράδοσης αυτών των περιοχών/περιφερειών.
- Ανάδειξη και προστασία δασυλλίων και αρχέγονων φυτών.
- Ανάδειξη και διαμόρφωση σημείων θέας.
- Ενίσχυση δραστηριοτήτων σε υδάτινους πόρους, όπως rafting, kayak.
- Δημιουργία μονάδων ιππικού τουρισμού.
- Δημιουργία χώρων άθλησης και αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές.
- Δημιουργία εργαστηρίων παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης, αλλά και κέντρα τεχνών της λαϊκής παράδοσης.
- Δημιουργία εκθετηρίων και καταστημάτων πωλήσεων τοπικών παραδοσιακών προϊόντων και ειδών πρώτης ανάγκης.
- Ανάδειξη και αξιοποίηση των ιαματικών πηγών (όπου υπάρχουν).
- Οργάνωση κέντρων υποδοχής και πληροφόρησης των επισκεπτών, που θα περιλαμβάνει εγκαταστάσεις παρουσιάσεων με οπτικοακουστικά μέσα, όπου θα προβάλλονται τα αξιοθέατα και τα προϊόντα της περιοχής.

Όμως, σε όλες αυτές τις παρεμβάσεις, των επενδυτικών δραστηριοτήτων στις ορεινές περιοχές για να δημιουργήσουμε προϋποθέσεις και προοπτικές για μια Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη, θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε, κάθε φορά, την «καταλληλότερη» γι' αυτήν τεχνολογία, η οποία όμως καθορίζεται σε μεγάλο βάθος και από την τοπικότητα, την ταυτότητα, των δυνάμεων και των δυνατοτήτων της συγκεκριμένης φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας. Και επιπλέον θα πρέπει να γνωρίζουμε ότι σύμφωνα με τη σχετική διεθνή βιβλιογραφία, μια τεχνολογία μπορεί να θεωρηθεί ως «κατάλληλη» για μια κοινωνική οργάνωση σε συγκεκριμένες συνθήκες χώρου και χρόνου όταν:

Είναι συμβατή με τις τοπικές, φυσικές, πολιτισμικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, π.χ. με τα φυσικά, ανθρώπινα και πολιτισμικά διαθέσιμα, αλλά και με τις αξίες, τα έθιμα, τις δεξιότητες και τις παραδόσεις της συγκεκριμένης κοινωνικής οργάνωσης από την οποία πρόκειται να αξιοποιηθεί.

Χρησιμοποιεί κατάλληλα τα τοπικά διαθέσιμα υλικά και τις ενεργειακές πηγές, με εργαλεία, διαδικασίες, επεξεργασίες, μεθόδους και τεχνικές οι οποίες αναπτύχθηκαν και υπάρχουν ως καθημερινή πραγματικότητα, αλλά και μπορούν να συντηρούνται, να βελτιώνονται και να ελέγχονται επιχειρησιακά από τα μέλη αυτής της κοινωνικής οργάνωσης.¹

¹ Βλ. σχ. Ρόκος Δ., «Τεχνολογία, πολιτισμός και αποκέντρωση. Μια απόπειρα ολοκληρωμένης θεώρησης, προσέγγισης και ανάλυσης των πολυδιάστατων σχέσεων, αλληλεξαρτήσεων και αλληλεπιδράσεών τους στα

Επιλεγόμενα

Η παραπάνω θεώρηση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη συνυφασμένη με την παράδοση μπορεί να αξιοποιήσει τα μοναδικά χαρακτηριστικά και τους μοναδικούς πόρους των ορεινών περιοχών/περιφερειών.

Αν και η συνεχής μετανάστευση των νέων ανθρώπων, σύμπτωμα της έλλειψης οικονομικών ευκαιριών, αλλά και η συνεχιζόμενη οικονομική παρακμή, όπως ενδεικτικά φαίνεται από τα χαμηλά εισοδήματα, αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες ανάπτυξης, ωστόσο από την άποψη αυτή η «υστέρηση» σε οικονομική ανάπτυξη μπορεί να μετατραπεί σε πλεονέκτημα. Διότι, το φυσικό περιβάλλον αυτών των περιοχών το οποίο έχει μείνει σε μεγάλο βαθμό άθικτο, όπως ήταν εδώ και πολλά χρόνια, καθώς γίνεται όλο και πιο σπάνιο σε όλο τον κόσμο, υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι η αξία που θα αποδίδεται σ' αυτό θα είναι όλο και πιο σημαντική.

Μολονότι, παλαιότερα υπήρξε κάποιος δισταγμός στην αξιοποίηση του πόρου της πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης, σήμερα όμως παρέχει ευκαιρίες για οργανωμένη και ολοκληρωμένη αξιοποίηση σε συνδυασμό με τους άλλους οικονομικούς παράγοντες.

Η σχεδίαση και η παραγωγή παραδοσιακών ποιοτικών αγροτικών προϊόντων τα οποία θα ενσωματώνουν μοναδικά στοιχεία από το φυσικό περιβάλλον και την παράδοση αυτών των περιοχών θα δώσουν άλλη διάσταση στις ενδογενείς επιχειρήσεις.

Μπορεί η παγκοσμιοποίηση να προωθεί γενετικά τροποποιημένα προϊόντα των μεγάλων εταιριών, όμως η σύγχρονη τεχνολογία και το Διαδίκτυο παρέχουν δυνατότητες παγκόσμιας εμβέλειας για την προώθηση επώνυμων, στενά διαφοροποιημένων προϊόντων, που αξιοποιούν μοναδικά τοπικά χαρακτηριστικά. Γι' αυτό επιβάλλεται η εκπαίδευση και η κατάρτιση καθώς και η συστηματική ενημέρωση και πληροφόρηση του αγροτικού πληθυσμού.

Εκτός αυτών στην προσπάθεια προώθησης των νέων μορφών αγροτουρισμού και οικοτουρισμού το μοντέλο της Αξιοβίωτης ανάπτυξης πρέπει να αποφύγει τις παγίδες ομογενοποίησης και μείωσης των περιοχών προς όφελος του μαζικού τουρισμού.

Έχοντας υπόψη μας το γεγονός ότι κι άλλες ορεινές ευρωπαϊκές περιοχές (Αυστρία, Πυρηναιία) έχουν πετύχει πολύ καλά αποτελέσματα,¹ με την εφαρμογή περίπου τέτοιων μοντέλων ανάπτυξης, έχουμε την πεποίθηση ότι δεν είναι δύσκολο και εμείς να πετύχουμε την υλοποίηση της Ολοκληρωμένης Αξιοβίωτης Ανάπτυξης. Ήδη το Μέτσοβο, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι, αποτελεί ένα τέτοιο παράδειγμα και τα τελευταία χρόνια ακολουθεί η Ανάβρα στο νομό Μαγνησίας.

Όμως, καλό θα ήταν, και η πολιτεία αναγκαστικά να επανεξετάσει την κρατική πολιτική και το ρόλο που μπορεί να παίξουν οι ορεινές περιοχές στην ανάπτυξη, και ας αντιληφθούν, οι διαχειριστές της τύχης αυτού του τόπου, ότι εκτός από τις ψευδεπίγραφες συνθέσεις της «βιώσιμης» και «αειφόρου» «ανάπτυξης», υπάρχει και η Ολοκληρωμένη και Αξιοβίωτη Ανάπτυξη.

Βιβλιογραφία

Carney, D et al., Livelihoods approacher compared, Overseas Development Institute, London, 2000.

επίπεδα της πολιτικής και της κοινωνίας» Στο Ρόκος Δ., Από τη «βιώσιμη» ή «αειφόρο» στην αξιοβίωτη ανάπτυξη, εκδ. Α. Α. Λιβάνης, Αθήνα 2003, σ. 478-501.

¹ Λιούκας Σ., «Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Ηπείρου: Προς ανταγωνιστικές μορφές ενδογενούς επιχειρηματικότητας», Πρακτικά του συνεδρίου: «Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Ηπείρου» του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2007, σ. 191

- Λιούκας Σ., «Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της Ηπείρου: Προς ανταγωνιστικές μορφές ενδογενούς επιχειρηματικότητας», στο Ρόκος Δ. (επιμέλεια), Η ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Ηπείρου, εκδ. Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2007, τ. 1^{ος}, σελ 189 – 205.
- Πάκος, Θ., «Περιφερειακή Ανάπτυξη και Τοπικά Καινοτομικά Συστήματα», στο Καλαφάτη, Θ., Πάκος, Θ., και Σκουτζος, Θ. (επιμέλεια), Επτάνησα 20^{ος} -21^{ος} Αιώνας: οικονομία δωρογραφία, Περιβάλλον και Πολιτισμός, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2003.
- Porter, M., “Location, Competition, Competition And Economic Development: Local Clusters in a Global Economy”, Economic Development Quarterly, Febr., 2000.
- Ρήτου, Γ., Τρομπουίκη, Α., Η περιβαλλοντική Φιλοσοφία στο σχεδιασμό της πόλης, εκδ. Κουλτούρα, Αθήνα 2003.
- Ρόκος Δ., Από τη «βιώσιμη» ή «αειφόρο» στην αξιόβιωτη ολοκληρωμένη ανάπτυξη, εκδ. Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2003.
- Τρομπουίκης, Α., Άνθρωπος και Περιβάλλον, εκδ. Πέτρα, Αθήνα 2006.

The contribution of Tradition to a Complete and Worth-living Development of mountainous areas.

A.Trompoukis, Assistant Professor, University of Western Greece

Abstract

After a brief introduction in which we are going to point out the importance of this conference dealing with issues such as Complete and Worth-living development of mountainous areas, we are going to define the terms development as well as tradition, in order to show the interdependence and interaction between them.

Having elaborated that tradition does not mean conservatism, we go on to suggest that the realization of Complete and Worth-living Development can be better achieved as long as this model is interwoven with tradition through the distinction and projection of natural and cultural environment.

Although a continuous migration of people and an ongoing financial decadence is observed in the mountainous areas of Greece, we deeply believe that they do not constitute determinative causes for them being left behind, for, the tradition of mountainous areas and local knowledge can lead to the design of products (biocultivations) and services (agrotourism), which are possible to boost economically the society in mountainous areas.

Let's venture upon it.